

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

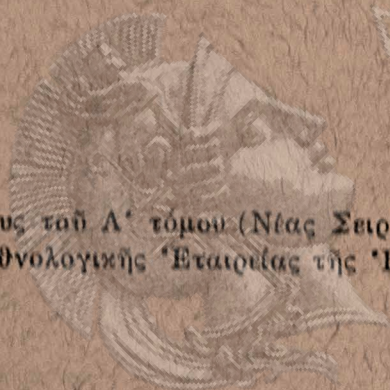

ΔΟΗΝΩΝ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Π. ΠΑΣΧΑΛΗ

Η ΕΝ ΚΟΡΘΩ, ΤΗΣ ΑΝΔΡΟΥ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ ΣΧΟΛΗ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΡΙΑΔΟΣ

Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ β' τεύχους τοῦ Α' τόμου (Νέας Σειρᾶς) τοῦ Δελτίου
τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος.

ΔΑΔΗΜΙΑ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗ - ΚΑΪΤΑΤΖΗ
1928

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

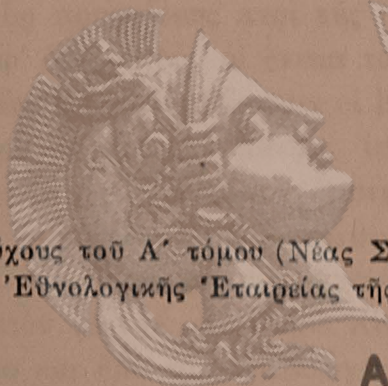

ΝΟΥΝΟΣ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Π. ΠΑΣΧΑΛΗ

Η ΕΝ ΚΟΡΘΩ, ΤΗΣ ΑΝΔΡΟΥ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΡΙΑΔΟΣ

Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ β' τεύχους τοῦ Α' τόμου (Νέας Σειρᾶς) τοῦ Δελτίου
τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ
ΑΘΗΝΩΝ

EX LIBRIS
G. J. ARVANITIDI

BYZANTINI

ΑΡΙΘ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ: ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗ - ΚΑΪΤΑΤΖΗ

1928

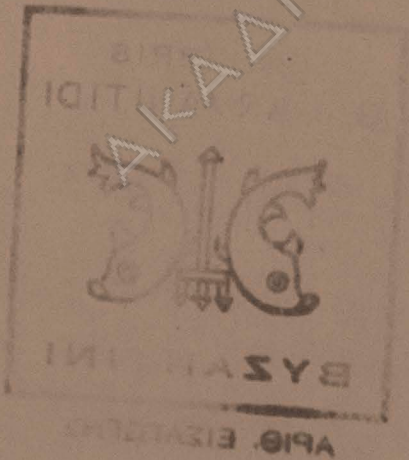
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ

ΑΙΜΗΛΙΑ

Η ΕΝ ΚΟΡΘΙΩ ΤΗΣ ΑΝΔΡΟΥ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ ΣΧΟΛΗ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΡΙΑΔΟΣ

ΥΠΟ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Π. ΠΑΣΧΑΛΗ

Ὁ πρῶτος ἐπιχειρήσας νὰ συστήσῃ ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἐν Κορθίῳ ἢ Ἐπάνῳ Κάστρῳ τῆς Ἄνδρου σχολὴν ἑλληνικῶν γραμμάτων ὑπῆρξεν ὁ ἐπίσκοπος Μελιτινῆς Ἰωσήφ Λεσφάκης, ἀπὸ τοῦ χωρίου Χῶνες τοῦ Κορθίου τὴν καταγωγὴν ἔλκων. Ἀλλ' ἀφ' ἑνὸς μὲν ἕνεκα διαφωνιῶν πρὸς τοὺς ἐν Κορθίῳ προκρίτους περὶ τῆς θέσεως εἰς ἣν ἔπρεπε νὰ ἀνεγερθῇ ἡ σχολή, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ ἕνεκα τῶν ὅλως ἀνεπαρκῶν πόρων, τοὺς ὁποίους ἠδύναντο νὰ διαθέσωσιν οἱ Κορθιεῖς πρὸς τοιοῦτον ἐγχείρημα, ὁ φιλόμουσος καὶ φιλόπατρις ἱεράρχης, τὸν ὁποῖον ἠκολούθησαν ἐν Ἄνδρῳ καὶ δεκάς περίπου ὑποτρόφων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἠναγκάσθη παρὰ τὴν ἑωυτοῦ ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ιδέαν νῆς ἰδρύσεως σχολῆς εἰς τὸ γενέθλιον χωρίον τοῦ καὶ νὰ μεταβῇ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἰς Κάτω Κάστρον τῆς Ἄνδρου, παροτρυνόμενος εἰς τοῦτο καὶ ὑπὸ τοῦ νεοεκλεγέντος κοιζάμπαση τῆς νήσου Δημητρίου Π. Καμπάνη. Ἀλλὰ καὶ αἱ ἐν Κάτω Κάστρῳ προσπάθειαι τοῦ δὲν ὑπῆρξαν εὐτυχέστεραι (¹).

Ἀλλ' ὅ,τι δὲν ἠδυνήθη νὰ φέρῃ εἰς πέρας ἐν Κορθίῳ ἕνεκα ἀντιξῶν περιστάσεων ὁ ἐπίσκοπος Μελιτινῆς κατώρθωσε νὰ πραγματοποιήσῃ μετ' ὀλίγα ἔτη ἕτερος ἐκ Κορθίου ὡσαύτως ἐλλόγιμος καὶ ἐνθουσιώδης κληρικός, ὁ **Σαμουήλ Πλασίμης** ὁ ἐπιλεγόμενος Σκαζῆς. Ἐγεννήθη οὗτος κατὰ τὸ τελευταῖον τέταρτον τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐν τῷ χωρίῳ Ἀμονακλειοῦ τοῦ Κορθίου ἐκ γονέων γεωργῶν. Διδαχθεὶς τὰ πρῶτα γράμματα εἰς τὴν ἐν Κορθίῳ τῆς Ἄνδρου μονὴν τῶν Τρομαρχίων, εὐμοιροῦσαν εὐπαιδευτῶν κληρικῶν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκάρη νεώτατος, παιδευθεὶς δ' εἶτα ἐν Κυθωνίαις καὶ κατόπιν ἐν τῇ Ἀθωνιάδι Ἀκαδημίᾳ παρ' Ἀθανασίῳ τῷ Παρίῳ, διετέλεσεν ὕστερον δι-

(¹) Βλ. Δ. Π. Πασχάλη, Ἡ ἐν Κάτω Κάστρῳ τῆς Ἄνδρου Σχολὴ Ἑλληνικῶν Γραμμάτων. Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Παιδείας ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ἐν τῷ Θ' τόμῳ (ἐν Ἀθήναις, 1906) τοῦ μετὰ χειρὸς Δελτίου

διδάσκαλος ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ μετ' οὐ πολὺ κατέλαβεν ἐπιφανῆ
θέσιν, ἀναδειχθεὶς ἱεροκέρυξ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας (¹). Ὡς τοιοῦ-
τος δ' ἐκέρυξεν ἐπὶ τινὰ χρόνον καὶ ἐν Ἀνδρῶν, μετ' ὃ ἐπανέκαμψεν
εἰς Κωνσταντινούπολιν, συνεχίζων ἐκεῖ τὸ κήρυγμα τοῦ θείου λόγου.

Ἀλλὰ φλεγόμενος ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ πυρὸς νὰ συντελέσῃ πάση δυνά-
μει εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν συμπολιτῶν του ὁ Σαμουὴλ Σκαῦξ ἐγ-
κατέλειπε τὴν ἐπίσημον καὶ τιμητικὴν θέσιν του καὶ μετέβη εἰς Κόρ-
θιον ὅπως προπαρασκευάσῃ τὰ τῆς ἰδρύσεως τῆς σχολῆς του. Ἐκεῖ
δὲ ἠγόρασεν ἀντὶ γροσίων 633 τόπον κατάλληλον εἰς τὸ χωρίον Μο-
σχιδῶνα καὶ ἐν τῷ κτήματι τοῦ Νικολάου Βλαστοῦ, ἐνθα δι' ἰδίας
αὐτοῦ ἀδελφῆς δαπάνης καὶ ἄλλων φιλοπονοῦσων συμπολιτῶν του ἀνήγει-
ρεν ἐκ θεμελίων λαμπρὸν οἰκοδόμημα μὲ εὐρείας αἰθούσας διὰ τὴν
διδασκαλίαν, βιβλιοθήκην, οἶκημα διδασκάλων καὶ μαγειρεῖον, καθὼς
καὶ μὲ ἄλλα διαμερίσματα ὅπως διαμένωσιν εἰς αὐτὰ οἱ μαθηταί. Τὸ
μῆκος τῆς σχολῆς ἦτο 40 μέτρων, τὸ δὲ πλάτος 27. Περιέκλεισε δὲ
τὴν σχολὴν διὰ τείχους ὕψους 4 μέτρων, ἐντὸς εὐρυτάτου χώρου. Ἐν
τῷ μέσῳ δὲ τῆς σχολῆς ἀτήναισε καὶ Ἐκκλησίαν μετὰ κωδωνοστασίου
ἐπ' ὀνόματι τῆς Ζωορρικής Τριάδος. Εἰς οὐ καὶ τὸ ἱδρυμα ὠνομάσθη
Σχολὴ τῆς Ἀγίας Τριάδος καὶ μετέφρασε διὰ σωληνωτοῦ ὁδραγωγίου
καὶ ἄφθονον πόσιμον ὕδωρ, κατασκευάσας καὶ δεξαμενὴν μετὰ κρή-
νης (²). Ἡ σχολὴ εἶχε καὶ κήπον μὲ διάφορα ὀπωροφόρα δένδρα.
Ἦσαν δὲ τὰ ἀνεγερθέντα σχολεῖα δύο τὸ μὲν *παιδαγωγικὸν κατη-*
χητικόν, τὸ δὲ ἀνώτερον τῶν *ἐλληνικῶν γραμμάτων*.

Καὶ ὁπρὸς ἐκδόσιν μὲν οἱ πρόκριτοι τοῦ Κορθίου νὰ καταβάλλωσιν
ἐτησίως πεντακάσια γροσία διὰ μισθὸν τῶν διδασκάλων τῆς Σχολῆς,
ἀλλὰ τὸ κοινωφελὲς ἱδρυμα, ὅπερ ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ
τὴν μόρφωσιν ὄχι μόνον τῶν Ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ὁμογε-

(¹) Τοῦ Σαμουὴλ δὲν ποιεῖται μνησίαν ὡς ἱεροκέρυξ τῆς Μεγάλης Ἐκ-
κλησίας ὁ Μανουὴλ Ἱ. Γεδεὼν ἐν τῷ φροντισματι αὐτοῦ. «Τὸ κήρυγμα τοῦ
θείου λόγου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῶν κάτω χρόνων» Βλ. «Ἐκκλησιαστικὴν Ἀλή-
θειαν» Κωνσταντινουπόλεως, ἔτ. Η' (1888), σ. 192 κ. ε.

(²) Βλ. τὴν ὁπὸ τοῦ δημάρχου Κορθίου Α. Καμπάνη τῇ 18 Ἰουλίου 1848
συνταχθεῖσαν καὶ εἰς τὸν διοικητὴν Τήνου καὶ Ἀνδρῶν ἀποβληθεῖσαν ἐκθεσιν
περιγραφῆς τῆς σχολῆς. Τὸ διαχετευθὲν ὕδωρ ὄχι μόνον ἐπήκει διὰ τὴν
χρήσιν τῆς σχολῆς, ἀλλὰ καὶ δι' ὁλόκληρον τὴν κοινότητα Κορθίου, ἐφ' ἧς
καὶ μέχρι σήμερον χρησιμοποιοῖται. Ἀνακαινίσθη δὲ τὸ ὁδραγωγεῖον τοῦτο
τῷ 1899 τῇ φροντίδι τοῦ μηχανικοῦ Ἰω. Κουμέλη, ἀνεμίσθ τοῦ πρώτου τῆς
σχολῆς διδασκάλου Παγκρατίου Κουμέλη καὶ εἰς μνήμην αὐτοῦ.

νῶν, ἀπήτησε θυσίας μεγάλας διὰ τὰ ἐπακολουθήσαντα ὑπέρογκα ἔξοδα. Ὅθεν ἀφοῦ ὁ ἰδρυτής τῆς σχολῆς Σαμουήλ Σκαζῆς ἐδαπάνησεν ὅλην του τὴν περιουσίαν, ὅσην εἰς διάστημα πολλῶν ἔτων ἠδυνήθη ὡς ἰερέας καὶ ἱεροκῆρυξ ἐν μεγίστῃ λιτότητι ζῶν ν' ἀποκτήσῃ, καθυπεβλήθη καὶ εἰς δυσβάστακτα χρήσι, τὸ δ' ἔργον δὲν εἶχεν ἀκόμῃ ἀποπερατωθῇ. Ἦναγκάσθη κατ' ἀκολουθίαν νὰ σκεφθῇ ὅπως ἀποδημήσῃ πρὸς ἐξέυρεσιν τῶν ἀναγκαίων διὰ τὴν εὐδωσιν τοῦ καθυδρῦματος πόρων. Λαβὼν ὅθεν ἐπιστολὴν παρὰ τοῦ μητροπολίτου Ἀνδρου Διονυσίου τοῦ Καρκάκη πρὸς τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην Κύριλλον τὸν ζ', ἄνδρα σοφὸν καὶ τῶν λογίων προστάτην, δι' ἧς ἐπιστοποιοῦντο οἱ κόποι καὶ αἱ θυσίαι, τὰς ὁποίας κατέβαλε πρὸς σύστασιν τῆς σχολῆς τῆς Ἀγίας Τριάδος, ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ δὲ πᾶν ἐθνικὸν ἔργον προφρόνως ὑποστηρίζων φιλόμουσος πατριάρχης ⁽¹⁾ ἀμέσως ἐφοδιάσας αὐτὸν διὰ συστατικῶν γραμμάτων ἀπέστειλεν εἰς Ἰάσιον καὶ Βουκουρεστίον, ἔνθα γενναίως ἔτυχεν ὑποστηρίξεως παρὰ πολλῶν ἐν Μολδοβλαχίᾳ ὁμογενῶν. Ἰδίᾳ μεγάλως συνετέλει ὑπὲρ τῆς ἐν Κορθίῳ σχολῆς τῆς Ἀγίας Τριάδος ⁽²⁾ ὁ ἡγεμὼν τῆς Μολδαυίας Σκαρλάτος Καλλιμάχης, οὗ μόνον ὁ ἴδιος γενναίαν παρέ-

(1) Κύριλλος ὁ ζ' ὑπῆρξεν ἀνὴρ ἐλλόγιμος, ἀρχιεπίσκοπος δ' ὢν τοῦ πατριάρχου Καλλινίκου τοῦ Ε' ἐξέδωκεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰ Τετράστιχα τοῦ Πτωχοπροδρόμου, ἐν οἷς προσέθηκε καὶ ἄλλα ἄξια λόγου. Ἰκονίου δὲ γενόμενος μητροπολίτης συνέταξε Χωρογραφικὸν Πίνακα τῆς ἐπαρχίας Ἰκονίου, καλῶς ἐξεργασμένον. Καὶ ἐπίγραφας δὲ τινὰς ἀρχαίας συλλέξας ἐξέδωκεν εἰς τὸν «Λόγιον Ἑρμῆν». Μετὰ σχεδὸν ἑξαετῇ πατριαρχείᾳ παραιτηθεὶς ὁ Κύριλλος ἐφηρούχαζεν ἐν τῇ πατρίδι τοῦ Ἀδριανουπόλει ὅπου ἐκρ. γείσης τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἐδέχθη τὸ μακάριον τέλος ὁ αἰδμὸς ἀπαγχονισθεὶς ὑπὸ τῶν ἐκμανέντων Τούρκων τῷ 1821 ἐν μηνὶ Ἰουνίῳ. Βλ. περὶ Κυρίλλου ζ' *Κ. Μ. Κούμα*, Ἱστορία τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων. τ. ΙΒ', σ. 512 κ. ἔ. *Ἠλία Τανταλίδου*, Βίος Στεφάνου Καραθεοδωρῆ, ἐνθα ἱκαναὶ παρέχονται εἰδήσεις περὶ τοῦ Κυρίλλου καὶ τῆς φιλομουσίας αὐτοῦ. *Ζαχαρίου Ν. Μαθῶ*, Κατάλογος ἱστορικῶς τῶν πρώτων ἐπισκόπων καὶ τῶν ἐφεξῆς πατριαρχῶν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγίας καὶ μεγάλης τοῦ Χρ. στοῦ ἐκκλησίας ἐν Ναυπλίῳ 1837, σ. 276—7 (ἐκδ. Β' σ. 166). *Ἰωακείμ Φοροπόδου*, Ὑλὴ Νεοελληνικῆς Φιλολογίας, ἐν «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ» Κωνσταντινουπόλεως. ἔτ. ις' (1896), σ. 366—7. *Μ. Ἰ. Γεδεών*, Πατριαρχικοὶ Πίνακες, σ. 683—4. Βλ. καὶ περιοδ. «Ἐστία», ἔτ. 1876, σ. 55, ἐν πραγματείᾳ *Κ. Παπαρρηγοπούλου* περὶ τοῦ Δέρκων Δρηγορίου.

(2) Ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε' τὴν σχολὴν τῆς Ἀγίας Τριάδος ὀνομάζει *Ἑλληνικὸν Φροντιστήριον*. Βλ. τὸ κατωτέρω δημοσιευόμενον ὅπο' Ἰουνίου τοῦ 1819 πατριαρχικὸν σιγίλλιον.

χων τὴν συνδρομήν, ἀλλὰ καὶ ἄλλους παροτρύνων πρὸς ἐδραίωσιν τῆς σχολῆς, ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἐν ἀρχῇ τοῦ καταλόγου τῶν συνδρομητῶν ἦν ἐγγεγραμμένη σημαντικὴν δοῦσα ποσότητα γροσίων 1000 ἡ Ζωὴ Ἑμμανουὴλ Βραγκοβάνου. Ἀξία λόγου ὡσαύτως ποσὰ προσέφερον ὁ ἄρχων στόλνικος Κωνσταντῖνος, ὁ ἄρχων μέγας βεστιάρης Γρηγόριος Ρωμανίτης, τὸν ὅποιον ὁ Σαμουὴλ καὶ ἐπίτροπον ἐξέλεξε τῆς σχολῆς του, καθὼς καὶ ὁ μητροπολίτης Μολδαυίας Βενιαμίν (¹). Ἦν δὲ ὁ πρωτοτατῆσας ὑπὲρ τῆς ἐν Κορθίῳ σχολῆς ἡγεμὼν Σκαρλάτος Καλλιμάχης ἀνὴρ ἐναρετώτατος. Τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρὸς ἔχει νὰ τεκμηριώσῃ καὶ τοῦτο, ὅτι ἀπηγόρευσε νὰ ἐκδίδωνται εἰς τὸ ἐν Ἰασίῳ τῆς Μολδαυίας ἡγεμονικὸν τυπογραφεῖον βιβλία καθαπτόμενα τῆς ὑπολήψεως τῶν ἄλλων· «ἡ τοπικὴ ἀρχὴ δὲν ἀνέχεται παντάπασιν ὅσα μετὰ τῆς χορηγομαθείας εὐκόλως δὲν συμβιβάζονται· **καὶ οὐδ' ἐσύστησε τὸ τυπογραφεῖον εἰμὴ διὰ νὰ εὐκολύνῃ τῆς ἀρετῆς τὴν διάδοσιν**» ἔγραφεν ἐξ ὀνόματος αὐτοῦ ὁ τότε μέγας γραμματικὸς τῆς ἡγεμονίας Θεόδωρος Νέγρης πρὸς τὸν ἐλλόγιμον ἱατρὸν Ἀθανάσιον Βογορίδην (²).

Ἐπανακόμψας δ' εἰς Κωνσταντινούπολιν περὶ τὰς ἀρχὰς Μαΐου τοῦ 1817 ὁ Σαμουὴλ εὗρον ἐκεῖ γραμματα τῶν ἐν Κορθίῳ ἐπιτρόπων τῆς σχολῆς καὶ τοῦ διδασκάλου αὐτῆς Παγκρατίου Κουμέλη, προσκαλοῦντων αὐτὸν νὰ κατέλθῃ εἰς Ἀνδρόν πρὸς ἀποπεράτωσιν τοῦ ἀτελοῦς ἀπομείναντος ἔργου καὶ προσθήκην νέων οἰκημάτων χάριν τῆς ἀνέτου διαμονῆς τῶν συρρευσάντων πολυαριθμῶν μαθητῶν, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὶ διητῶντο ἐν τῇ Σχολῇ.

Καὶ δάκρυα μὲν χαρᾶς ἔρρευσαν ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Σαμουὴλ διὰ τὴν ταχεῖαν ἀκμὴν τοῦ ἀρτιπαγοῦς ἔργου του, δὲν ἠδυνήθη ὁμως ὁ φιλόπατρις ἀνὴρ παρὰ τὴν φλέγουσαν αὐτὸν ζωηρὰν ἐπιθυμίαν του νὰ ἐπανακόμψῃ εἰς τὴν γενέτειραν. Ἄτε ἀσχολούμενος δραστηριῶς πρὸς ἑξυρσεῖν νέων πόρων, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἵνα ἀποτίσῃ ἐξ ὀλοκλήρου τὰ χρεὶν τῆς σχολῆς συναφθέντα μεγάλα χρέη του, ἀφ' ἑτέρου δ' ὅπως διὰ τούτων ἀπαρτισθῇ κεφάλαιον δυνάμενον νὰποφέρῃ ἱκανὰς προσόδους διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν μισθῶν τῶν διδασκάλων, καθὼς καὶ διὰ τὴν συντήρησιν ἀπόρων μαθητῶν, οἱ ὅποιοι δὲν ἦσαν ὀλίγοι. Πρὸς τοῦτο δὲ εἶχεν ἀποφασίσει νὰ μεταβῇ καὶ πάλιν εἰς Μολδοβλαχίαν. Τούτου ἕνεκα κατ' ἐνθερμόν αὐτοῦ πρὸς τὴν Μεγάλην Ἐκκλη-

(¹) Λόγιος Ἑρμῆς, ἔτ. 1818, σ. 595.

(²) Ἐνθ. ἀν. σελ. 59.

σίαν παράκλησιν διωρίσθη ὅπως ἐπιβλέπη καὶ ἐπιστατῇ ὡς ἀντιπρόσωπός του εἰς τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς οἰκοδομῆς ὁ συμπολίτης καὶ συγγενής του ἱερομόναχος Γεράσιμος, ὅστις διετέλει τότε ἐφημέριος ἐν τοῖς πατριαρχείοις.

Ὁ Γεράσιμος ἦλθεν εἰς Ἀνδρον, φέρων μεθ' ἑαυτοῦ τὴν ἀπὸ 19 Μαΐου τοῦ 1817 ἐπιστολὴν τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ ις' πρὸς τὸν μητροπολίτην Ἀνδρου Διονύσιον τὸν Καρκάκην, προτρεπόμενον δι' αὐτῆς ἵνα καὶ οἴκοθεν συνδράμῃ, διὰ τοῦ ἰδίου δὲ παραδείγματος καὶ διὰ λόγων πνευματικῶν καταπείσῃ τοὺς συνεπαρχιώτας του καὶ τοὺς μοναχοὺς τῶν ἐν Ἀνδρῷ σταυροπηγιακῶν μοναστηρίων ἵνα συνεισφέρωσι καὶ αὐτοὶ ὅ,τι ἂν ἠδύναντο, καὶ εἰς ἕκαστος ἐξ αὐτῶν ἰδιαιτέρως, καὶ τὰ μοναστήριά των ἀπὸ κοινοῦ, ὅπως οὕτω κατορθωθῇ ἡ ἐξεύρεσις ἰδίως τῆς ἀπαιτουμένης διὰ τὴν ὁλοσχερῇ περαίωσιν τῆς οἰκοδομῆς ξυλείας, καθ' ὅσον ὁ Σαμουήλ, οὔτε καιρὸν εἶχε διαθέσιμον, οὔτε ἠδύνατο ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ δεχθῇ καὶ τὸ βάρος τῶν ἐξόδων τούτου. Καὶ φαίνεται ἐν τῷ Κώδικι τῆς Σχολῆς, ὅτι κατὰ τὰ ἔτη 1817, 1818 καὶ 1819 συνεισέφεραν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐκ τῶν ἐντοπίων ἄλλοι ξυλείαν εἰς ποσότητα σημαντικὴν, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κορμούς κυπαρίσσω, ἄλλοι χρήματα καὶ ἄλλοι ἐλαιόδενδρα. Ἐκ τῶν δωρηθέντων τότε εἰς τὴν σχολὴν τῆς Ἀγίας ἐλαιοδένδρων ἓνα εὗρίσκετο εἰς χωράφι τοῦ Γ. Σαραβάνου εἰς Ἀγίαν Μαρίναν, ἓνα εἰς χωράφι τοῦ Μ. Πλασίμη εἰς Ἀλαμανιά, ἓνα εἰς Ροὸν εἰς τὸ Πέραμα, ἓνα εἰς τὸ χωράφι τοῦ Ἰωάννου Πανταζῆ εἰς Καππαριάν, ἓνα εἰς Κεραμεῖό, ἓνα εἰς τὰς Πέτραις, ἓνα εἰς τὸ χωράφι τοῦ παππᾶ Ν. Λουλούδη εἰς Μοσχίωνα, ἓνα εἰς χωράφιον τῆς χήρας Μπραϊλοῦς εἰς Χριστόν, ἓνα εἰς αὐλὴν Ἰω. Καμπούρη εἰς Καππαριάν καὶ ἓνα εἰς Δουραφῶνα (¹).

Ὁ δὲ Σαμουήλ, ἐκτὸς τῆς ἐξ ὁλοκλήρου θυσιασθείσης ἰδίας περιουσίας καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ συλλεγέντων γενναίων ἐράνων, καὶ εἰς ἄλλας προέβη ὑπὲρ τῆς σχολῆς εὐστόχους ἐνεργείας. Οὕτω κατ' αἵτησιν αὐτοῦ ἡ μὲν σχολὴ ἐτιμήθη παρὰ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας διὰ τῆς σταυροπηγιακῆς ἀξίας καὶ χάριτος, τὸ δ' ἐν Κορθίῳ κείμενον σταυροπηγιακὸν μοναστήριον τῶν Τρομαρχίων ἡ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ προσήλωσε καὶ ἤνωσε μετὰ τῆς σχολῆς, ὅπως τοῦτο διοικῆται καὶ διεξάγεται παρὰ τε τοῦ κτήτορος τῆς σχολῆς ἐλλογιμωτάτου διδασκάλου

(¹) Βλ. Ἐκθεσιν ἀπὸ 13 Ἰουλίου 1843 τοῦ δημάρχου Κορθίου Ἀ. Καμπάνη πρὸς τὸν διοικητὴν Τήνου καὶ Ἀνδρου.

Σαμουήλ καὶ τοῦ κατὰ καιρὸν σχολάρχου καὶ τῶν ἐπιστατῶν καὶ ἐπιτρόπων αὐτῆς, τουτέστιν ἐπετροπή εἰς τούτους ἢ ὅλη διοίκησις καὶ ἢ πρὸς τὸ συμφέρον μεταρρύθμισις τοῦ τε ἱεροῦ κατὰγωγίου καὶ τῶν κτημάτων, πραγμάτων καὶ ἀφιερωμάτων αὐτοῦ. Πρὸς τούτοις ἐχορηγήθη εἰς αὐτοὺς τοὺς ἰδίους τὸ δικαίωμα νὰ προβῶσιν εἰς τὰς ἀναγκαίας ἐρεῦνας περὶ τῆς περιουσίας ἐν γένει καὶ τῶν κτημάτων τοῦ μοναστηρίου τούτου, καὶ νὰ ἀπαλλάξωσιν ὅσα τυχὸν ἐκ τούτων κατεκρετοῦντο παρὰ τινων ἱεροσύλων — φαίνεται δὲ ὅτι καὶ τότε ὑπῆρχον τοιοῦτοι — καὶ νὰ καλλιεργῶσι καὶ νὰ διαχειρίζωνται αὐτὰ ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ τε μοναστηρίου καὶ τῆς σχολῆς. Πρὸς τούτοις παρεσχέθη εἰς αὐτοὺς τὸ δικαίωμα νὰ διορίζωσιν ἐπίσης οἱ ἴδιοι καὶ τὸν ἡγούμενον τοῦ μοναστηρίου ὑπὸ ἰδίαν εὐθύνην των.

Ταῦτα πάντα ἐπεκυρώθησαν διὰ πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ σιγιλλιώδους ἐπὶ μεμβράνης γραμματος, ἀπολυθέντος ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ 7' κατὰ Μάϊον τοῦ 1818, ὅπερ παρακατιόντες ἐκδίδομεν. Τοῦτο δὲ λαβὼν ὁ Σαμουήλ καὶ ἐπιστολὰς τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου, τὴν μὲν πρὸς τοὺς πατέρας τοῦ προμνησθέντος μοναστηρίου τῶν Τρομαρχίων ἀπὸ 13 Μαΐου 1818, τὴν δὲ πρὸς τὸν Ἄνδρου Διονύσιον ἀπὸ 14 τοῦ ἰδίου μηνὸς καὶ ἔτους, ἐπανῆλθεν εἰς Ἄνδρον, καταβάλλων πᾶσαν ὑπὲρ τῆς σχολῆς μέριμναν καὶ προσπάθειαν.

Ὀλίγον καιρὸν διέτριψεν ἐν Ἄνδρῳ καὶ τὴν φορὰν ταύτην ὁ Σαμουήλ καὶ ἀπῆλθε καὶ πάλιν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὡς μανθάνομεν ἐκ τινος ἐπιστολῆς του, εὗρίσκετο ἐκεῖ τῷ 1820. Ἡμέρας δὲ τινὰς πρὸ τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστασίας, τὴν 17 Μαρτίου τοῦ 1821, ἐδάνεισεν εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Συντεχνίαν τῶν Γουναράδων ἐπ' ὀνόματι τῆς σχολῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος 3,500 γρόσια ἐπὶ ἑτησίῳ τόκῳ 45 γροσίων τὸ πρυγγεῖον, ἥτοι πρὸς 9 τοῖς $\frac{1}{100}$, κατέθεσε δὲ καὶ εἰς τὸ κοινὸν τοῦ Παναγίου Τάφου δι' ὁμολογίας χρεωστικῆς ἄλλα 3,000 γρόσια, συλλεγέντα ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐν Μολδοβλαχίᾳ περιουσίαν του. Καὶ τὴν ὁμολογίαν ταύτην τοῦ Παναγίου Τάφου κατέθεσε πρὸς φύλαξιν εἰς τὴν ἰδίαν Συντεχνίαν τῶν Γουναράδων. Ἐπίσης εἶχε δανείσει ἐπ' ὀνόματι τῆς Σχολῆς δι' αὐλικῆς ὁμολογίας γρόσια 3,000 εἰς τὸν μητροπολίτην Ἄνδρου Διονύσιον Καρκάκην, ἅτινα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μητροπολίτου ἀπωλέσθησαν, μὴ ἀποδοθέντα ὑπὸ τῶν κληρονόμων του. Ἀφιέρωσε πρὸς τούτοις ὁ φιλόμουσος καὶ ῥέκτης κληρικὸς εἰς τὸ καθίδρυμά του καὶ κτῆμά τι, ὅπερ εἶχεν εἰς τὴν Σάμον, ἐκποιηθὲν ἀργότερον, τὰ ἔπιπλα καὶ σκεῦη του ὅλα, καθὼς

καὶ τὴν βιβλιοθήκην του μετὰ πολυτελοῦς ἀργυρηλάτου εὐαγγελίου.

Ὅλιγον πρότερον, τὸν Ἰούνιον τοῦ 1819, Γρηγόριος ὁ Ε', τὸ γ' ἤδη πατριαρχεῦων, αἰτήσῃ τῆς θεοσεβεστάτης καὶ ἐκλαμπροτάτης δόμνας Μαριώρας Μαυρογένους, προσήλωσε τὸ ἐν Πάρῳ μονύδριον τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου τοῦ Κεφάλου, ὅπερ, τῇ σταυροπηγιακῇ ἀξίᾳ καὶ κλήσει πεπλουτισμένον, ἀνέκαθεν κατὰ κτητορικὴν κληρονομίαν καὶ ἐκ προγόνων διαδοχὴν ἐπροστατεύετο παρὰ τῆς γενεᾶς τῶν Μαυρογένων, εἰς τὸ ἐν Ἄνδρῳ τῇ νήσῳ, ὡς ἐπὶ λέξει γράφει τὸ σχετικὸν πατριαρχικὸν σιγίλλιον, *συγροτηθὲν πρὸ ὀλίγου καιροῦ Ἑλληνικὸν φροντιστήριον, ἀκμάζον καὶ ἀριστα δ.οικοῦμενον*, ὑπὸ τὸν ὅρον νάποστελλῆται ὑπὸ τῆς σχολῆς τῆς Ἄνδρου διδάσκαλος ἐν Πάρῳ, ὅπως οὗτος διδάσκῃ ἐντὸς τοῦ ὡς εἴρηται μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου τὰ γραμματικὰ μαθήματα καὶ πᾶσαν τὴν ἐγκύκλιον παιδείαν πρὸς τοὺς χάριν μαθήσεως φοιτῶντας νέους, αὐτόχθονάς τε καὶ ξένους, λαμβάνων τὸν συμφωνοῦμενον μισθὸν αὐτοῦ ἐκ τῶν προσόδων τοῦ ἱεροῦ μονυδρίου (1). Καὶ τὸ περὶ τούτου πατριαρχικὸν σιγίλλιον ἐκδίδομεν ἐν τέλει.

Ἐκραγείσης τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως ὁ Σαμουὴλ ὑπέστη τὰ πάνδεινα ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὡς αὐτὸς διηγεῖται, μόλις δὲ κατῶρ θωσεν νὰ σωθῇ κατόπιν πολλῶν περιπετειῶν. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1822 μέχρι τοῦ 1827, μὴ δυνάμενος νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἄνδρον, διετέλεσεν ἡγούμενος εἰς τὴν λατὰ τὴν νήσον Χάλλην μονὴν τῆς Θεοτόκου, ἔχων ὁμοῦ καὶ τὸ ἐν τῇ νήσῳ Πρώτῃ μοναστήριον τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, ὅπερ ἦτο ἰδιόκτητον μετόχιον τῆς ἐν Ἄνδρῳ μονῆς τῆς Παναχράντου,

(1) Ποβλ. *Μ. Ἱ Γεδεών*, Πατριαρχικοὶ Πίνακες, σ. 685. Τὸ μονύδριον τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου, κείμενον ἐπὶ τῆς ἐν τῷ δήμῳ Μαρπίσης θέσεως Κεφάλου καὶ ἐπ' εὐδιακρίτου ἀκταίου κωνοειδοῦς βουνοῦ, ἐντὸς τοῦ ἱστορικοῦ μεσαιωνικοῦ φρουρίου τοῦ Κεφάλου, σώζεται μέχρι σήμερον, παρουσιάζον ὀψιν οἰονεὶ ἀκροπόλεως τινος ἐρειπιώδους. Περιλαμβάνει δ' ἑκτασιν μήκους μὲν 60, πλάτους δὲ 23 βημάτων. Ὁ ναὸς εὐρεῖται ἐν τῷ μέσῳ ἐπιβλητικῶς μετὰ δύο θόλων, καλλιτεχνικῶς ἡγιογραφημένος. Ἰδίᾳ ἐντεχνά εἰσι τὸ τέμπλον φέρον χρονολογίαν α' χ' η' γ' (1694) καὶ τὸ θυσιαστήριον μετὰ χρονολογίας α' ψ λ γ' (1733, ἐφ' οὗ μαρμαρίνον ἀρτοφόριον τῶν λατίνων. Ἐξ ὧν τῶν ἐπὶ τῆς Πάρου 36 μοναστηριῶν αὐτὸ ἦτο τὸ πλουσιώτερον· ἔχει δὲ μετόχια τὰ τοῦ Παντοκράτορος, νῦν ἰδιωτικόν, τῆς Ἀγίας Μονῆς, καὶ τοῦ Σηλαιώτου. πάν α ἐν τῷ δήμῳ Μαρπίσης. *Ε. Ι. Δράκου*, Μοσχονησίον, Περὶ τῶν μονῶν Πάρου. ἐν «Ἱεροῦ Συνδέσμου», ἔτ. 1899, σ. 248.— *Th é o d o t e B l a n c a r d* Les Manrouéni, Paris 1909, σ. 862-5.— *Κ. Γ. Ναυπλιώτου*, Ἐκατονταφυλιανῆς τῆς Πάρου τὰ Σφζόμενα, ἐν Ἀθήναις [1912].

ἐξαγορασθὲν πρὸ ἐνὸς περίπου αἰῶνος, τῷ 1726, διὰ χρημάτων τῆς μονῆς Παναχράντου καὶ δι' ἄλλων συλλεγέντων ὑπὸ τοῦ προηγουμένου αὐτῆς Παναχραντιώτου Διονυσίου ἀπὸ διαφόρων εἰς τὸ μοναστήριον τοῦτο ἐλεημοσυνῶν ⁽¹⁾).

Τὸν ὀκτώβριον τοῦ 1827 ἀδεία πατριαρχικῇ ἀπῆλθεν εἰς Βουκουρέστιον, ὅπου εὔρε ξενίαν παρὰ τῷ φιλέλληγι ἀρχιερεῖ τοῦ Ἀρτζεσίου. Μὴ δυνηθεὶς δὲ νὰ εὔρῃ διακονίαν τινα, ἀρμόζουσαν πρὸς τὴν παιδείαν καὶ τὸν βαθμὸν του, περιῆλθε εἰς τὴν ἐσχάτην ἔνδειαν. Οὕτω δ' ἠναγκάσθη νὰ δανεισθῇ παρὰ τοῦ ἐκεῖ συμπατριώτου του Χρυσάνθου Πενέτη, ἐξάρχου ἐν Βλαχία τοῦ Παναγίου Τάφου, χίλια γρόσια, προτιθέμενος νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν ἴδιον καὶ ἕτερα πεντακόσια, ὅπως ἐξοικονομήσῃ διὰ τούτων τὰ ὁδοιπορικὰ ἐξοδά του, ἔχων ἀπόφασιν νὰ ἐπανέλθῃ τὸ φθιπόπωρον εἰς Ἀνδρον, ὡς ἔγραφε πρὸς τὸν Ἀνδρου Διονύσιον τὴν 26 ἀπριλίου τοῦ 1829. Ἀλλ' ὁ πόθος τοῦ φιλοπάτριδος ἀνδρὸς δὲν ἐξεπληρώθη, διότι μετ' ὀλίγον μετέστη πρὸς τὰς αἰωνίους μονάς· τοῦλάχιστον τῷ 1830, κατὰ τὸν μῆνα ἰούλιον, συγκαλέγεται ἐν τοῖς νεκροῖς. Καὶ οὕτω ὁ ἀσίδιμος Σαμουήλ, θυσιάσας τὰ πάντα ὑπὲρ τοῦ πνευματικοῦ φωτισμοῦ τῶν συμπολιτῶν του, ἀπεβίωσε πενέστατος μακρὰν τῆς γενετῆρας του, ὑπὲρ ἧς τοσούτους κατέβαλε κόπους καὶ θυσίας καὶ ὑπὲρ τῆς ὁποίας τριαύτην ἔτρεφεν ἐνθεον μέχρις αὐταπαρνήσεως στοργήν.

Διατελέσας ὁ Σαμουήλ μαθητὴς Ἀθανασίου τοῦ Παρίου, ἐξέδωκε τῷ 1818 ἐν Λειψίᾳ τὸ ὑπὸ τοῦ διδασκάλου του συγγραφέν **Ἀλεξίκακον Φάρμακον, ἥτοι Πνευματικὸν Ἐγχειρίδιον**. Προτάσσεται δὲ τοῦ ἔργου πρόλογος ἐξ ὀκτὼ περίπου σελίδων συντεταγμένος ὑπὸ τοῦ Σαμουήλ. Ἐκ τοῦ προλόγου τούτου καταδεικνύεται ὅτι ὁ Σαμουήλ ἦν ἀνὴρ ἐλλογιμώτατος καὶ τῆς ἐλληνίδος φωνῆς ἐγκρατέστατος. Ὁ τίτλος τοῦ ἔργου ἔχει ὧδε:

«Ἀλεξίκακον φάρμακον, ἥτοι πνευματικὸν ἐγχειρίδιον, συντεθὲν ὑπὸ τοῦ διδασκάλου **Ἀθανασίου τοῦ Παρίου**, τύποις δὲ ἐκδοθὲν ἐπιμελείᾳ τοῦ διδασκάλου **Σαμουήλ τοῦ ἐξ Ἀνδρου**, δαπάνῃ δὲ τῶν φιλοχρίστων Ἰωάννου καὶ Ἠλίας. Ἐν Λειψίᾳ, παρὰ τῷ Βραϊτκοπφ καὶ Ἐρτελ, 1818». Σχ. 8ον, σ. IX—77.

Εἵπομεν ἐν τοῖς πρόσθεν, ὅτι τῷ 1818 ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Κύριλλος ὁ 5' προσήλωσε τὴν μονὴν τῶν Τρομαρχίων εἰς τὴν σχολὴν

(1) Βλ. *Δημητρ. Π. Πασχάλη*. Μοναστηριολογία τῆς νήσου Ἀνδρου. Ἀνέκδοτος.

τῆς Ἀγίας Τριάδος. Ἀλλ' εἰς χρόνους μεταγενεστέρους ἡ μονὴ αὕτη ἀπεσπάρθη ἀπὸ τῆς σχολῆς. Τοῦλάχιστον ἐν ἔτει 1843 κατελένετο εἰς τὰς διατηρουμένας ἐν Ἀνδρῶν μονάς, καίτοι περιελάμβανεν ὀλιγωτέρους τῶν ἑξ μοναχῶν· διὸ καὶ τῷ 1862 ἡ ἐφορευτικὴ ἐπιτροπὴ τῆς σχολῆς ἀπηύθυνεν ἀναφορὰν πρὸς τὴν ἐν Ἀθήναις Β' Ἐθνικὴν Συνέλευσιν, ἐξαιτουμένη τὴν ἐκ νέου προσάρτησιν τῆς μονῆς τῶν Τρομαρχίων εἰς τὴν σχολήν, ἣτις καθ' ἃ γράφεται ἐν τῇ ἀναφορᾷ, συνετηρεῖτο ἐκ τῶν προσόδων τῆς μονῆς ταύτης (¹). Τοῦτο καὶ ἐγένετο. Ἀλλ' ἀτυχῶς τὰ κτήματα καὶ οἱ εὐφοροὶ ἀγροὶ τῆς εἰς τὴν σχολὴν προσαρτηθείσης μονῆς ταύτης τῶν Τρομαρχίων ἐπωλήθησαν τῷ 1882 ἀντὶ δραχ. 28,741. Λέγομεν ἀτυχῶς, διότι καθ' ἃς ἐλάβομεν ἐκ πηγῆς ἀξιοχρέου πληροφωρίας, τὰ πλεῖστα καὶ σημαντικώτερα ἐκ τούτων ἐπωλήθησαν χαριστικῶς καὶ ἐκ συμπαιγνίας, ἂν δὲ σήμερον ὑπῆρχον ἡ ἀξία αὐτῶν θὰ ὑπερέβαινε κατὰ πολὺ τὰ δύο ἑκατομμύρια δραχμῶν. Ἐγένετο δὲ ἡ πώλησις ἐκ τῇ προφάσει ὅτι οἱ ἐνοικιασταὶ τῶν κτημάτων καθυστέρουν τὰ μισθώματα, ὥς ἵνα δὲν ὑπῆρχον ἔνδικοι μέσα ἱκανὰ νὰ ὑποχρεώσωσι αὐτοὺς εἰς καταβολὴν τῶν ὀφειλομένων.

Ὁ Ματθαῖος Παρανίκας ἱστορεῖ, ὅτι ἐν τῷ χωρίῳ *Μουσινιῶν* (γρ. Μοσχίων) τοῦ *Κορφίου* (γρ. Κορθίου) ὑπῆρχον τῷ 1818 δύο σχολαί, ἡ μὲν προκαταρκτικὴ, ἡ δὲ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, ἀνεγερθεῖσαι ἐκ συνδρομῶν ὑπὸ Σαμοβὴλ Σκαρῆ, Ἀνδρίου, ἀρχιμανδρίτου καὶ ἱεροκλήρυκος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας περὶ τὸ 1799, ὑπὸ τὴν ἐπὶ κλήσιν τῆς *Ἀγίας Τριάδος*, μετὰ βιβλιοθήκης (²). Προσθέτει δὲ ὁ Παρανίκας, ὅτι ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ ἐδίδαξεν ὁ ἰδρυτὴς αὐτῆς Σαμουήλ, μετὰ δὲ τὸ 1821 Παῖσιος Κουμαριανός, Ἀνδριος ἱερεὺς (³),

(¹) Πρακτικὰ τῶν συνεδριῶν τῆς ἐν Ἀθήναις Β' τ. ν. Ἑλλήνων Συνελεύσεως. τ. Β', ἐν Ἀθήναις 1863, σ. 137.

(²) *Μ. Κ. Παρανίκα*, Σχεδιάσμα περὶ τῆς ἐν τῷ ἑλληνικῷ ἔθνει καταστάσεως τῶν γραμμάτων ἀπὸ τῆς ἀλώσεως Κωνσταντινουπόλεως (1453 μ. Χ.) μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς ἐνεστώσης (ΙΘ') ἑκατονταετηρίδος. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1867, σ. 174-5. Πρβλ. «Λόγιον Ἑρμῆν», ἔτ. 1818, σ. 538 καὶ 595-603.

(³) Ὁ Παῖσιος Κουμαριανός εἶνε πιθανῶς «ὁ Κύρ Παῖσιος διδάσκαλος ὁ ἐξ Ἀνδρου», ὅστις ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν συνδρομητῶν τοῦ ἐν Βενετίᾳ τῷ 1810 τυπωθέντος Συναξαριστοῦ Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου Ὑπῆρξε δὲ καὶ Ἀνθιμος Κουμαριανός, Σκοπίων μητροπολίτης, ἀκμάσας τὸν ΙΗ' αἰῶνα. Βλ. *Δ. Π. Πασχάλη*, Ἱστορία τῆς νήσου Ἀνδρου, τ. Β', ἐν Ἀθήναις 1927, σ. 370.

Ζαχαρίας Μαθᾶς, περὶ τὸ 1826, Ἄνδριος καὶ οὗτος, ὁ κατόπιν Θήρας ἐπίσκοπος, ἐκδούς ἐν ἔτει 1837 τὸν Κατάλογον τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως, περὶ δὲ τὸ 1828 Καλλίνικος Καμπάνης, ὡσαύτως Ἄνδριος, ὅστις σπουδάσας βραδύτερον ἐν Μονάχῳ ἐγένετο ἀρχιεπίσκοπος Χαλκίδος (¹). Ἐν δὲ τῇ προκαταρκτικῇ ἢ κοινῇ σχολῇ ἐδίδαξαν Λεόντιος Φήμης (γρ. Φήφης), Ἄνδριος, ἐπίσκοπος Χριστουπόλεως, περὶ τὸ 1827, καὶ Λεόντιος Κουμαριανός, Ἄνδριος ἐπίσης, ἱεροδιάκονος, περὶ τὸ 1829.

Ἄλλ' ὁ Παρανίκας ἐν τῷ σπουδαίῳ ἔργῳ του παραλείπει πολλοὺς ἐκ τῶν διατελεσάντων διδασκάλων ἐν τῇ σχολῇ τῆς Ἀγίας Τριάδος καὶ δὴ ἐκ τῶν πρώτων εὐδοκίμως ἐν οὗτῇ διδάξαντων. Μεταξὺ τούτων ἀναφέρομεν τὸν Μιχαὴλ Μοῦχον καὶ ἰδίᾳ τὸν Παγκράτιον Παλαβόν, παρ' οἷς ἐμαθήτευσε σὺν ἄλλοις καὶ ὁ προμνησθείς, κατόπιν δ' ἐν τῇ ἰδίᾳ σχολῇ διδάξας ἐπίσκοπος Θήρας Ζαχαρίας Μαθᾶς (²). Ἐπίσης διετέλεσαν διδάσκαλοι τῆς Κοινῆς Σχολῆς ὁ Διονύσιος Ἀλεξ. Μπίστης, ὁ εἶτα Πρεσπῶν καὶ βραδύτερον Ξάνθης μητροπολίτης γενόμενος, καὶ ὁ ἱεροδιάκονος Νικόδημος, ἀμφότεροι ἐκ Κορθίου, ὁ μὲν ἐξ Ἀηδονίων, ὁ δὲ ἐκ Καππαρίας.

Ὁ Παγκράτιος Παλαβός εἶνε ὁ ἄλλως γνωστός ὑπὸ τὸ κύριον οἰκογενειακόν του ἐπωνύμιον Παγκράτιος Κουμέλης (³). Γεννηθεὶς ἐν τῷ χωρίῳ Κάτω Μοσχίωνας τοῦ Κορθίου τῷ 1775 ὁ Παγκράτιος Κουμέλης ἐκάρῃ μοναχὸς ἐν τῇ ἐν Κορθίῳ μονῇ τῶν Τρομαρχείων, εὐθὺς δὲ κατόπιν μετέβη πρὸς ἐκπαίδευσιν εἰς τὴν περιώνυμον σχολὴν

(¹) Ἐξ ἀνεπιστάσις ὁ Παρανίκας ὀνομάζει τοῦτον ἐπίσκοπον Εὐβοίας.

(²) Ζαχαρίον Ν. Μαθᾶ, ἐπισκόπου Θήρας, Κατὰ οἶκον ἱστορικὸς τῶν πρώτων ἐπισκόπων καὶ τῶν ἐφεξῆς πατριαρχῶν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀγίας καὶ μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἐκδ. Β', ἐν Ἀθήναις 1884 σ. ζ'.

(³) Κ. ὕμouλος ἦτο ἀρχικῶς τὸ ἐπώνυμόν του, ὅπερ μετέτρεψεν οὗτος εἰς τὸ Κουμέλης διὰ τὸν ζῶηρόν δὲ καὶ ἀτίθασσον χαρακτήρα του, οὗ ἕνεκα καὶ κολλάκις ἦλθεν εἰς ῥῆξιν πρὸς τοὺς μὴ ἀνεχόμενους αὐτὸν ἀπολυταρχικοὺς ἀρχοντας τοῦ Κορθίου. ὁ Παγκράτιος Κουμέλης ἔφερε τὸ παρωνύμιον Παλαβός. Οὕτω τὸν ὀνομάζει ὁ Ζαχαρίας Μαθᾶς, ὅστις διετέλεσε μαθητὴς του. Καὶ ὁ ἀνεψιὸς του διαπρεπὴς ζωγράφος Ἐμμανουὴλ Κουμέλης ὑπεγράφετο εἰς πολλὰ τῶν ἔργων του Μανώλης Παλαβός. Ὁ δήμαρχος Κορθίου Α. Καμπάνης, θέλων ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸν δυσήνιον Παγκράτιον, κατήγγελεν αὐτὸν ὡς μὴ ἔχοντα ἐπίσημον πτυχίον διδασκάλου εἰς τὸν διοικητὴν Τήνου καὶ Ἄνδρου. τῷ 1843, καίτοι ὁ Παγκράτιος δὲν ἔπαισε διδάσκων ἐν τῇ σχολῇ συνεχῶς καὶ εὐδοκίμως ἀπὸ τοῦ 1818.

τῶν Κυδωνιῶν, ἵς τις τότε εἶχεν ἀποβῆ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Θεοφίλου Καίρη πανελλήνιον ἴδρυμα καὶ Μουσῶν ἐνδιαίτημα.

Ἐν τῷ μεταξὺ, τῷ 1804, εὗρισκομεν τὸν Παγκράτιον Κουμέλην ἱεροδιάκονον παρὰ τῷ ἐν Κωνσταντινουπόλει Οἰκουμενικῷ Πατριαρχείῳ. Ὀλίγον δὲ χρόνον ὕστερον διπλὴν εἶχε περιβληθῆ ἑξόχως τιμῶσαν αὐτὸν ἀποστολὴν, διδάσκων ἐν Βουλγαρίᾳ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ συγχρόνως κηρύσσων ἀπὸ τοῦ ἁμβωνος τὰς Χριστιανικὰς ἀληθείας, μέχρις οὗ ὁ συμπολίτης του Σαμουὴλ Σκαζῆς ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν τὴν διεύθυνσιν τῆς σχολῆς τῆς Ἀγίας Τριάδος εἰς τὴν ὁποίαν πρῶτος μετὰ τὸν ἴδρυτὴν ἐδίδαξεν ὁ Παγκράτιος Κουμέλης ἐπὶ πέντε καὶ τριάκοντα ὁλόκληρα ἔτη.

Διαρκούσης τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ὁ Παγκράτιος Κουμέλης, ἀπολαύων βαθέως σεβασμοῦ καὶ ὑπολήψεως παρὰ τοῖς συμπολίταις του Ἀνδρίοις, πολλὰς καὶ ποικίλας ἀνέλαβεν ἀποστολάς, ὥς πύσας ὅλως ἀφιλοκερδῶς καὶ λίαν ἐπιτυχῶς διεξήγαγε, προσενεγκὼν πολλὰς πρὸς τὸν ἱερὸν ἀγῶνα ὑπηρεσίας ἡμετέρας εἰς τὴν ὑπὲρ τοῦ ἔθνικοῦ ἰδεώδους μετ' αὐταπαρνήσεως ἀφοσίωσιν του. Τῷ 1853 ἀνέλαβεν ὑπηρεσίαν εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις Ἑλλάδος Ἑκκλησιαστικὴν Σχολήν, ἁγῶν ἡλικίαν ἑβδομήκοντα καὶ ὀκτὼ ἔτην. Ἀλλ' ὁ καλὸς καγαθὸς Παγκράτιος, διανύσας τὸν βίον του ἀσκητικῶς, ἦτο ἐκ τῶν σπανιωτέτων ἐκείνων ἀνδρῶν, παρόμοιοι τῶν ὁποίων δὲν ὑπάρχουσι σήμερον καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων ὁ πανδαμάτωρ χρόνος οὐδὲν σχεδὸν ἔχνος ἀφίνει τῆς διαβάσεώς του· διὸ καὶ παρέτεινε ἄλλαν τὴν ζωὴν του ἐπὶ μακρὸν εἰσέτει καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις σχεδὸν ὄρθιος καὶ ἀτενίζων ἀφ' ὧς τὸν θάνατον τὴν 10 Φεβρουαρίου 1885, ἁγῶν ἡλικίαν ἑκατὸν καὶ δέκα ἔτην (1).

Ἡ σχολὴ τῆς Ἀγίας Τριάδος ὑπὸ διευθυντὴν ἀνδρα τῆς μορφώσεως καὶ πρὸ πάντων τοῦ ἡθους τοῦ Παγκρατίου Κουμέλη κατέστη σημαίνουσα καὶ φημιζομένη, πλείστοι δ' ὅσοι ἐκ τῶν Ἀνδρίων ἐποτίσθησαν ἐν αὐτῇ τὰ νάματα τῆς παιδείας καὶ ἀρετῆς. Σὺν ἄλλοις ἐμαθήτευσαν ἐν τῇ σχολῇ τῆς Ἀγίας Τριάδος ἐπὶ Παγκρατίου Κουμέλη

(1) Ἀνεψιὸς τοῦ Παγκρατίου εἶνε ὁ ἐπὶ τῇ βίᾳ τῶν σχεδίων τοῦ διασημοῦ ἀρχιτέκτονος Χάνσεν ἀνεγείρας τὸ μέγαρον τῆς ἐν Ἀθήναις Συναίης Ἀκαδημίας Νικόλαος Κουμέλης, υἱοὶ τοῦ ὁποίου ἦσαν ὁ ἀρχιτέκτων Ἰωάννης (Ζανῆς) Κουμέλης, διατελέσας καθηγητὴς τοῦ Πολυτεχνεῖο καὶ μηχανικὸς τοῦ δήμου Ἀθηναίων, καθὼς καὶ ὁ προῶρος ἐκλιπὼν δόκιμος ζωγράφος Ἑμμανουὴλ Κουμέλης, ἀριστοδύχος τρέφιος τῆς ἐν Ῥώμῃ Καλλιτεχνικῆς Ἀκαδημίας.

ὁ προμνημονευθεὶς ἐπίσκοπος Θήρας Ζαχαρίας Μαθᾶς, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Χαλκίδος Καλλίνικος Καμπάνης καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κορινθίας Ἀμφιλόχιος Γαρδέλης.

Συνέταξε δ' ὁ Παγκράτιος Κουμέλης **Καταγραφὴν** πάντων τῶν ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Σχολῆς τῆς Ἀγίας Τριάδος εὐρισκομένων βιβλίων, ἅτινα καθ' ὃν χρόνον συνετάχθη ἡ καταγραφὴ ἀνήρχοντο εἰς τόμους ἐν συνόλῳ τριακοσίους ἑξήκοντα πέντε, πλὴν τῶν χειρογράφων ⁽¹⁾ Ὁ κατάλογος οὗτος εἶνε ἀτελής, μὴ ἀναγραφομένου πλήρους τοῦ τίτλου τῶν συγγραμμάτων, οὐδὲ τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου τῆς ἐκδόσεως αὐτῶν. Ἐν τέλει δ' αὐτοῦ φέρονται τὰ ἑξῆς :

«Παγκράτιος ὁ καὶ διδάσκαλος τῆς σχολῆς ἐπιβεβαίωσι ὅτι τὰ ῥηθέντα ἀφέθησαν εἰς τὴν σχολήν».

«Ἐγὼ ὁ διδάσκαλος καὶ κτήτωρ Σαμουήλ ἀφιερώνω ἀναποσπᾶστως τὰ ἄνω καταγραφόμενα βιβλία εἰς τὸ ἑξῆς πρὸς τὸ αὐτὸ σχολεῖον τῆς Ἀγίας τριάδος ἔνθα εὐρίσκονται».

Ἡ τε καταγραφὴ καὶ τὰ σημειώματα ἀχρονολόγητα. Ἀλλὰ πάντως ἀμφότερα ἐγένοντο πρὸ τοῦ 1820.

Ἐκ τῆς καταγραφῆς ταύτης τοῦ Παγκρατίου Κουμέλη, ἀναβιβάζοντος, ὥς εἴρηται. τὸν ὅλον ἀριθμὸν τῶν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς σχολῆς τῆς Ἀγίας τριάδος βιβλίων εἰς τόμους 365 ἐλέγχεται ἀνακριβῆς ἡ πρὸς τὸν Σπυρ. Π. Λάμπρον πρὸ τριακονταετίας παρασχεθεῖσα πληροφορία, ὅτι ἡ βιβλιοθήκη τῆς σχολῆς ταύτης περιεῖχε ποτέ δισηιλίους τόμους δωρηθέντας ὑπὸ τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτῆς Σαμουήλ Σκαζῆ ⁽²⁾. Τῷ 1843, ἥτοι μετὰ παρέλευσιν μιᾶς περὶπου εἰκοσαετίας, γενομένης νέας καταγραφῆς τῶν βιβλίων τῆς σχολῆς ὑπὸ τοῦ δημάρχου Κορθίου Α. Καλαμίδα, εὐρέθησαν ὅτι ταῦτα δὲν ὑπερέβαινον τὰ ἑνενηκοντα καὶ ἑκατόν, ἥτοι ἡ βιβλιοθήκη τῆς σχολῆς εἶχεν ὑποστῇ μείωσιν κατὰ

⁽¹⁾ Σώζεται ἡ καταγραφὴ αὕτη εἰς χεῖρας τοῦ ἐν Ἀνδρῷ ἱατροῦ Α. Παρόδου. παρὰ τῷ ὁποίῳ καὶ εἶδομεν αὐτήν.

⁽²⁾ Σπυρ. Π. Λάμπρον, Κατάλογοι κωδίκων ἐν ταῖς μοναῖς τῆς νήσου Ἀνδρου Ἀγίῳ Νικολάῳ καὶ Παναχράντῳ καὶ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου Κορθίου, ἐν Ἀθήναις 1889, σ. 4 καὶ 37 κ. ἑ. Καὶ ἡ παρεχομένη πληροφορία, ὅτι ὁ Σαμουήλ διετέλεσε οἰκονόμος ἐν τοῖς Πατριαρχείοις εἶνε ἐξ ἴσου φαντασιώδης. Ὁ Σαμουήλ ἐχρημάτισεν, ὥς εἶδομεν, τὸ πρῶτον διδάσκαλος ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ εἶτα ἱεροκῆρυξ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Καὶ ὁ ἴδιος Σαμουήλ διδάσκαλον ἀποκαλεῖ ἑαυτὸν καὶ ἱεροκῆρυκα τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας.

ἑκατὸν ἑβδομήκοντα πέντε τόμους. Οὕτω τὸ ἥμισυ σχεδὸν τῶν ὑπὸ τοῦ Σαμουὴλ δωρηθέντων εἰς τὴν σχολὴν βιβλίων ἀπωλέσθη ἐντὸς μιᾶς εἰκοσιπενταετίας. Ὁ δήμαρχος Κορθίου εἰς τὴν πρὸς τὸν διοικητὴν Τήνου καὶ Ἀνδρου ἐκθεσὶν τοῦ διατείνεται, ὅτι πολλὰ τῶν βιβλίων ἕνεκα τῆς ἀνωμαλίας τοῦ καιροῦ τῆς ἐπαναστάσεως ἐχάθησαν καὶ ἐφθάρησαν μεταφερόμενα καὶ κρυπτόμενα ἀπὸ μέρη εἰς μέρη διὰ τὰ προφυλαχθῶσι καλλιώτερον». Καὶ κατὰ πόσον μὲν ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος εἶνε ἐξ ὀλοκλήρου ἀκριβὴς δὲν γνωρίζομεν, ἀλλ' εἶνε πράγματι γνωστὸν ὅτι οἱ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐπανειλημμένως ἐπιδραμόντες τὴν νῆσον Ἀνδρον ἄτακτοι στρατιῶται τοῦ Κριεζώτου, τοῦ Βάσου καὶ ἄλλων ὀπλαρχηγῶν, οἱ ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν Λιάπηδων καροιμῶδεις ἀπομείναντες μέχρι σήμερον ἐν τῇ νήσῳ, διήρπαζον τὰ παντὸς εἶδους βιβλία καὶ ἐχρησιμοποιοῦν τὸν χάριτην αὐτῶν εἰς κατασκευὴν φυσιγγίων.

Ἐν τῇ καταγραφῇ τῶν βιβλίων καὶ σκευῶν τῆς σχολῆς τῇ ὑπὸ τοῦ προμηθηθέντος δημάρχου Κορθίου συνταχθείσῃ τῷ 1843, περιλαμβάνοντο καὶ μία περίεργος, ὡς χαρακτηρίζεται, *χαλκίνη ὑδρόγειος σφαῖρα*, καθὼς καὶ ἡ πολυτιμοτάτη καὶ σήμερον σπανιωτάτη *χάρτα τοῦ Ῥήγα*. Ἀτυχῶς ἀμφότερα τὰ κειμήλια ταῦτα, ἅτινα μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὑπῆρχον εἰς τὴν σχολὴν, δὲν σφύζονται πλέον. Εἶνε δὲ λυπηρὸν ὅτι οὐδεμία διὰ τὴν ἀπεμπόλησιν τῶν κειμηλίων τούτων ἐζητήθη εὐθύνη παρὰ τῶν ἐπιτετραμμένων τὴν φύλαξίν των, τοῦτ' ὅπερ, κατὰ τὴν κοινὴν ὁμολογίαν, καθίσταται ἐπὶ μᾶλλον ὑποπτον τὴν ἀπώλειαν αὐτῶν.

Περιέχει δὲ σήμερον ἡ βιβλιοθήκη τῆς σχολῆς ὑπὲρ τοὺς διακοσίους τόμους τῶν ὁποίων χειρόγραφον κατάλογον συνέταξαν οἱ σχολάρχαι Ν. Π. Λουκίνας καὶ Σ. Βεργῆς, καὶ δωδεκάδα χειρογράφων κωδίκων καταγραφέντων ὑπὸ Σ. Π. Λάμπρου.

Ἐδίδαξαν ὡσαύτως ἐν τῇ σχολῇ τῆς Ἁγίας Τριάδος ὁ Μενέλαος Δαπόντες, ὅστις ὑπῆρξε καὶ ἀγωνιστὴς πολεμῆσας ὑπὸ τὸν Φαβιέρον, ὁ Δαβὶδ Μολοχάδης ὅστις βραδύτερον ἐγένετο ἐπίσκοπος Φωκίδος, ὁ Ἰωαννίκιος Χαζάπης καὶ ὁ Στέφανος Λεφάκης. Ὁ τελευταῖος οὗτος, μεταβὰς ὕστερον εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐδίδαξεν ἐφ' ἱκανὸν εἰς τὴν περιώνυμον σχολὴν τῆς Ξηροκρήνης, εἴτα δὲ διετέλεσεν οἰκοδιδάσκαλος παρὰ τῷ Χίῳ εὐπατρίδῃ καὶ μεγαλεμπόρῳ Ψυχάρῃ, τὸν υἱὸν τοῦ ὁποίου συνώδευσεν ὡς κηδεμὼν εἰς Παρισίους, μεταβάντα ἐκεῖ πρὸς εὐρύτεραν ἐκπαίδευσιν. Ἦν δὲ οὗτος ὁ νῦν περιώνυμος γλωσσολόγος Ἰωάννης Ψυχάρης. Ὁ Στέφανος Λεφάκης παρέμεινεν ἐν

Παρισίοις ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν, ἐπανακάμψας δ' ὑπέργηρος εἰς Ἄνδρον ἐπηγγέλλετο τὸν διδάσκαλον τῆς Γαλλικῆς μέχρι τοῦ θανάτου του.

Εἰκὼν τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς σχολῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος Σαμουήλ Σκαζῆ σώζεται εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς σχολῆς. Εἶνε ἔργον κατὰ φαντασίαν τοῦ καλλιτέχνου ζωγράφου Ἑμμανουήλ Κουμέλη. Κάτωθεν δὲ τῆς εἰκόνης φέρεται τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα :

Οὐκ ἔθανές γε, πόλιν τ' οὐκ ἀνάελπτον
 Παρῆκας, μνήμονα σέθεν τεοῖς θ' ἰδρύμασι,
 Βίῳ τ' ἐναρέτῳ· μυσταγωγῷ δ' ἐν
 Εὐδαιμον ἡμαρ κάλλιπες προόδου μύστα,
 Φύτλης Κορθιέων αὖχος Σαμουήλ,
 Παιδείᾳ τ' ἀθανάτου μνήμης τυχὼν Σκαζῆ.

*Ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς ἐν Κορθίῳ σχολῆς
 τῆς Ἁγίας Τριάδος Σαμουήλ Πλασίμη ἢ Σκαζῆ*

Τῷ πανιερωτάτῳ, θεοσυντηρητῷ, καὶ θεοπροβλήτῳ ὑπερτίμῳ μητροπολίτῃ κυρίῳ κυρίῳ Διονυσίῳ ἁγίῳ Ἄνδρου, τῷ πανσεβάστῳ μοι δεσπότῃ καὶ γέροντι, προσκυνητῶς

Τὴν ὑμετέραν θεοπροβλήτον, φιλόμουσον, φιλάρετον καὶ φιλογενὴ πανσέβαστάν μοι πανιερότητα δουλοπρεπῶς προσκυνῶν, τὴν ἁγίαν αὐτῆς δεξιὰν γονυκλιτῶς κατασπάζομαι.

Περιέποι αὐτὴ ἡ παναγία καὶ ζωαρχικὴ Τριάς ὑγιᾶ, εὐθυμον, μακρόβιον καὶ πανευδαίμονα ἐν πᾶσι τοῖς κατὰ Κύριον Ἰησοῖν ἐργαζομένοις, εἰς κρείττονα ποιμαντοκρατορίαν τῆς ὑμετέρας θεοσώστου καὶ ὑπερτίμου μητροπόλεως, εἰς ἐμὴν δὲ μεγίστην πνευματικὴν ἀγαλλίασιν, καὶ ἐν καιρῷ ἀπαιτουμένην ἀντίληψιν κατὰ τὸν κατ' ἄμφω Σαμουήλ. Καγὼ, πανσέβαστέ μοι δέσποτα, ἐν ἀρχαῖς ἐτέρων δεινοπαθῶν ἐμάκρουνα, ἐκὼν, ὃ λέγεται, ἄκων φυγαδεύων, καὶ ἠϋλίσθην ὡς ἐρήμῳ ἐν τε Μολδαβίᾳ καὶ Βλαχίᾳ ἀγωνιζόμενος διὰ τε τὸ κοινὸν προηγουμένως συμφέρον καὶ τῆς πατρίδος βοήθημα. Καὶ ἰδού διὰ τῶν ὑμετέρων μετὰ θεὸν δεήσεων ἐστράφην αἰσίως εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα εὐρὼν καὶ γράμματα νεοσταλθέντα ὑπὸ τῶν ἐπιτρόπων καὶ διδασκάλου ἀνακαλοῦντά με διὰ τὰ αὐτόθι ἔνεκεν οἰκοδομῶν ἐτέρων, καὶ αὐξήσεως τῶν οἰκημάτων εἰς ἄνεσίν τε καὶ εὐρυχωρίαν τῶν πολυαριθμῶν συναχθέντων μαθητῶν, οἵκτῳ κρείττονι καμφθεὶς καὶ δακρύφρονοντι νικηθεὶς ὑφ' οὗ μετρίας χαρᾶς διὰ τὴν τοιαύτην ἀνέλπισον

ἄκμην τοῦ σχολείου, καὶ νεοσυστάτου ὄντος· ἐμελέτησα ὅθεν καὶ μὴ θέλων καὶ μὴ δυνάμενος ἐξαρχίαν τοιαύτην, οἷαν καθιστορεῖ ὁ παναγιώτατος ἡμῶν πατριάρχης καὶ ἡ ἀγιωτάτη σύνοδος· καθότι ἐγὼ διὰ μίαν οὐσιώδη καὶ συνήγορον εἰς τοὺς κοινωφελεῖς σκοποὺς ὑπόθεσιν μεταπεισθεῖς στρέφω εἰς τὴν Βλαχίαν· καὶ φοβούμενος τὴν ἐπιπροσθοῦσαν περὶ τὰ ἐκεῖ ἀργοπορίαν ἐποίησάμην, εἰ καὶ τολμηρὰν καὶ πολυδάπανον τὴν τοιαύτην οἰκονομίαν, ὡς προθεραπείαν ἅμα καὶ συναγωνίστριαν εἰς τὰ περὶ τοῦ νεοσυστάτου αὐτοῦ τῆς Παναγίας Τριάδος σχολείου· διότι πλὴν τῆς πρώτης ἰδίας, καὶ ἐκ δανείων μεγάλης καταβολῆς εἰς τοιοῦτον οἰκοδόμημα, καὶ τοιαύτης πολυεξόδου ἐπισκέψεως οὐ δύναμαι περὶ πλεόν· ὅθεν μενέτωσαν τοῦ λοιποῦ οἱ συμπατριῶται ἐκ τοῦ φρονεῖν, ὅτι ὁ Σαμουήλ ἔστι περιφερόμενος ἐκ θυρῶν εἰς θύρας ὡς ἄλλος καρδαμυλιώτης ἢ κραβαργιώτης (τοῦτο τὸ μόνον παρ' ἡμοῖ δύσκολον), συνάζων ὑπὲρ τοῦ σχολείου τῆς Ἀνδρου, ὑπονοοῦντες, ὅτι ἔσονται πάντοτε οἰκοθεν ἀνενόχλητοι εἰς μικρὰν ἢ μεγάλην βοήθειαν καὶ πρὸς τὴν οἰκοδομήν· ἀλλ' ἄρκεῖ ἐγὼ ἐν ταῖς διὰ λόγου καὶ ὁδοιπορίαις μετὰ τιμῆς καὶ ὑπομονῆς μεγάλης ποιῆσαι τὴν ἐξόφλησιν τῶν χρεῶν, καὶ εἴ τι ἕτερον σταθερὸν καὶ ἀκατάπαυστον εἰσόδημα πρὸς τὴν μέλλουσαν ἐπαύξεισιν ἐντεῖνον. Τούτων ἔνεκα οὐκ ἀμφιβάλλω ὅτι μετὰ τὴν προτροπὴν τὴν πατριαρχικὴν καὶ συνοδικήν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν διὰ τὴν διαμένουσαν δόξαν καὶ ὠφέλειαν ἐν τῇ κοινῇ πατρίδι τῆς ὑμετέρας ἀποστολικῆς καὶ ὀρθοδόξου ἐπαρχίας, δὸς εἰπεῖν καὶ διὰ ἀγάπην ἐμὴν μετὰ θερμῆς παρακλήσεως ἐκ πρώτης ὥσεως ἐπιβλέψητε πρὸς τὸν ὁμοπάτριον, ἐμὸν δὲ τὰ μέγιστα φίλον καὶ συγγενῆ, ὥσπερ πρὸς τὸν κατ' ἐμὲ Σαμουήλ, ὡς ὄντα πληρεξούσιον ἄκρι φθινοπώρου ἐποικοδομῆσαι τὰς παραδόσεις τῶν μαθητῶν, καὶ εἴ τι ἕτερον ἀνῆκον, τὸν πανσιολογιώτατον, λέγω, ἐξαρχον καὶ καλοθελητὴν αὐτοῦ τοῦ ἔργου κυρ Γεράσιμον· ὅστις βοηθούμενος ὑπὸ τῆς ὑμετέρας κυριαρχικῆς πανιερότητος καὶ ὁδηγούμενος εἰς πάντα τὰ καθήκοντα τῆς ἐξαρχίας καὶ προσκαίρου προστασίας, ἐκτελέσει, οἶδα καλῶς, τὴν κρείττονα ἀποκατάστασιν τοῦ ἀτελοῦς ἐκείνου τοῦ Ἀνω Κάστρου σχολείου· ἐμὲ δὲ μεταπείσει ἐπὶ τὰ κρείττω ἀγωνιζόμενον, ὡς ὄντα δοῦλον ἐλάχιστον καὶ πρόχειρον.

1817 α ω ι ζ' : Μαΐου κδ'

τῆς ὑμετέρας κοινωφελεστάτης σεβασμοπανιερότητος
διδάσκαλος **Σαμουήλ**

Τῷ πανιερωτάτῳ καὶ θεοπροβλήτῳ μητροπολίτῃ τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως Ἀνδρου κυρίῳ κυρίῳ Διονυσίῳ τῷ σεβαστῷ μοι καὶ εὐεργετικῷ δεσπότῃ

προσκυνητῶς.

αἰσίως εἰς τὴν περιώνυμον Ἀνδρον τῆς θαλασσινῆς Ἑλλάδος.

Τὴν ὑμετέραν θεοπρόβλητον καὶ θεοφύλακτον πανιερότητα δουλικῶς προσκυνῶν, τὴν χαριτόβρυτον αὐτῆς δεξιὰν γονυκλιτῶς κατασπάζομαι.

Τοῦ δι' ἡμᾶς ἐκ νεκρῶν τριημέρως ἀναστάντος θεανθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκτενῶς δεόμενος ὑπὲρ τῆς ἀνόσου τε καὶ πανευθύμου εὐδαίμονος μακροβιότητος αὐτῆς, εἰς δόξαν καὶ ὑπεράσπισιν κρείττονα τῆς κοινῆς ἡμῶν πατρίδος, εἰς ἐπαύξησιν τῶν κοινωφελῶν ἔργων, εἰς σωτηρίαν ἀπάντων τῶν χριστωνύμων ὁμοιοπατριῶν, εἰς ἔμῃν δὲ πνευματικὴν ἀγαλλίασιν καὶ ἐν καιρῷ ἀπαιτουμένην κατ' ἄμφω ἀντίληψιν· ἐν συντομίᾳ δ' ἀποφαίνομαι, ὅτι καὶ ἐγὼ διὰ τῶν θεοπειθῶν αὐτῆς εὐχῶν ἔτι ὑγιαίνω, ἀπὸ πέρουσιν ἀπομακρυνθεὶς ἀδεῖα πατριαρχικῇ ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ αὐλισθεὶς εἰς Βουκουρέστιον ξενίζομαι παρὰ τινι φιλεργαίῳ ἀρχιερεῖ ἁγίῳ Ἀρτζεσίῳ διότι ὑπομείνας, ἐκὼν ἀέκων, ἅπαντα τὰ δεινὰ τῆς ἐπταετίας περὶ τὸ πατριαρχεῖον τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου, μὲ ὅλα τὰ παρακόλουθα τῆς κοινῆς δυστυχίας, ἐξηλθὼν ἐκείθεν ὡς ἐκ τῆς κοιλάδος τοῦ κλαυθμῶνος μετὰ τοῦ αὐταδέλφου μου πολύτλα χατση Νικοδήμου καὶ ἀπέστην εἰς τὰ δεινότερα τῆς κοινῆς συμφορᾶς χωρὶς νὰ δύναμαι εὑρεῖν καμμίαν διακονίαν εἰς τὴν ἔμῃν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν πρὸς χρηματικὴν βοήθειαν· διὸ ἀμηχανίαν ἔχων προστάτου παρεκάλεσα μυριοτρόπως τὸν ἐδῶ εὐρισκόμενον πρωτοσύγγelon κύριον Χρυσάνθην Πενέτην, τὸν υἱὸν τοῦ γειτόνου μας κὺρ Γιαννακοῦ ἐκ τῶν Πενετιάνων, καὶ μοι ἐδάνεισεν ἕως τὸ παρὸν γρόσια χίλια, παρ' οὗ λήψομαι ἄλλα πεντακόσια διὰ ἔξοδα τοῦ σκοπομένου ταξειδίου μου κατ' εὐθείαν εἰς τὴν πατρίδα Ἀνδρον, εἰς ἣν κινήσω περὶ τὸ φθινόπωρον διὰ Τριεστίου, ἐὰν δὲν ἀνοίξωσιν οἱ δρόμοι τῆς πόλεως· τὸν ἀριθμὸν δὲ τῶν 1500 γροσίων γράφω πρὸς τοὺς ἐπιτρόπους τοῦ ἐμοῦ σχολείου τοῦ Ἀνω Κάστρου τοῦ ἐπ' ὀνόματι τῆς παναγίας Τριάδος ἵνα καταμετρήσωσιν αὐτὰ ἀπροφασίστως, τὰ πεντακόσια μετὰ τὰ χίλια γρόσια, πρὸς τὸν γνήσιον αὐτάδελφον τῆς πανοσιότητός του κὺρ Νικολάκην, υἱὸν δηλ. τοῦ διαληφθέντος Γιαννακοῦ, νὰ τὰ μετρήσωσι λέγω ἕξ ὧν περὶ τὸ αὐτὸ ἔτος ἔξαπέστειλα ἐκ τῆς πόλεως ἰδικῶν μου, καὶ ὅχι (μὴ γέ-

νοίτο) ἐκ τοῦ λογαριασμοῦ τοῦ σχολείου, διὰ νὰ τὰ φυλάξωσιν εἰς πᾶσαν τοιαύτην ἐνδεχομένην μου πτωχικὴν περίστασιν· διότι ἐξ οὗ ἐπρόκυψα ὅπως ἡμπούρεσα ἔργῳ τε καὶ λόγῳ τὸ σχολεῖον, καὶ ἀπέστην τῆς πατρίδος, οὔτε καιρὸν εὖρον, οὔτε σκοπὸν εἶχον, οὔτε χρὸς ἕτερον ἐγνώρισα διὰ νὰ ἀνοίξω στόμα ὑπὲρ τοῦ σχολείου ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ, ὅπου ἐπέζησα, καθὼς μετὰ θεὸν τὸν ἀλάνθαστον τὸ ἡξεύρουν ἅπαντες οἱ γινώσκοντες καὶ περιεργαζόμενοι τὰ τοιαῦτα διενεργούμενα πράγματα. Ἰσοχρόνως ἐξαπέστειλα εἰς τὴν δεξιάν της καὶ πεντακόσια γρόσια ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ ἐνταῦθα κοιμηθέντος ἐν χριστῷ ἱεροδιακόνου Εὐγενίου, διὰ νὰ μοιρασθοῦν ἰσοτίμως εἰς τὰ σφζόμενα ἀνίψια τοῦ μακαρίτου· δι' ὅλα αὐτὰ ἔλαβον παρὰ τοῦ διδασκάλου ἐλθόντος εἰς πόλιν Παγκρατίου ἴσον ἔγγραφον τῆς τε ὁμολογίας, (διότι τὰ ἐδάνεισαν ἕως νὰ ἐπιστρέψω) καὶ τοῦ καταστίχου ὁ ὁποῖος ἂν ἴσως εἰσέτι δὲν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα, καὶ δὲν τὰ διεμοίρασε μὲ τοὺς ἐπιτρόπους κατὰ τὴν ἐμὴν ὁρδινίαν εἰς τὰ ἀνίψια αὐτὰ παρακαλῶ ἢ πανιερότητά της κυριαρχικῶς καὶ πατρικῶς νὰ ἐπανορθώσητε αὐτὸ τοῦ ἐπιτρόπου μου τὸ σφάλμα, διότι ἐγὼ ἐν ᾧ τὰ ἐξαπέστειλα ἐδιώρισα νὰ διαμοιρασθῶσι καὶ νὰ ἐγχειρισθῶσιν ἐνὶ ἐκάστῳ δικαίως παρὰ τῆς ὑμετέρας ἱεραρχικῆς δεξιᾶς, ζητοῦσα δηλ. ὥς ἀπὸ μέρους μου παρὰ τῶν ἐπιτρόπων τοῦ σχολείου, οὐχὶ μόνον τὰ πεντακόσια γρόσια διὰ ξένα δίκαια καὶ κληρονομήματα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἰδικά μου ἀπαιτούμενα ἀφεικτικῶς χίλια πεντακόσια γρ. ὥς ἐδικά μου δίκαια, ἔξω δηλ. ἀπὸ ὅσα ἀφιέρωσα εἰς τὸ σχολεῖον, καὶ νὰ μετρηθῶσι πρὸς τὸν ρηθέντα Νικολάκην ἀνέλλιπῇ· νὰ λάβητε δηλ. παρακαλῶ διὰ τὸ θάρρος —ὅπως οὖν γὰρ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς κυριαρχίας ὑμῶν ὠφέλησα τὴν πατρίδα εἰς τὸ κατὰ δύναμιν— τοῦτον τὸν ἀγῶνα, ἀνίσως ἢ τιμότης τοῦ μὲ πρῶτην καὶ δευτέραν ζήτησιν δὲν ἐξοφλήσῃ. Ἐὰν ὁμως, ἄπαγε τοῦ λόγου, ἐκ τοπικῆς συνηθείας καὶ ἄλλης ἀδιακρίτου τε καὶ ἀδίκου προφάσεως δὲν τὰ ἐγχειρίσωσιν οὐδενί, πληροφορεῖς αὐτοὺς μὲ ὅλους τοὺς ἄνω γειτονικοὺς καστριανούς, ὅτι εὐθὺς ὅπου δεχθῶ παρὰ τοῦ Νικολάκη ἀπόκρισιν διὰ τοῦ ἐδῶ ἀδελφοῦ του, ὅτι δὲν τὰ ἀποκρίνονται, θέλω προβλέψει ἐκ τούτου ἄλλα ζημιώδη σκάνδαλα, τῆς ζωῆς μου μεγαλύτερα, καὶ βιασθήσομαι νὰ περάσω κατ' εὐθείαν εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν προστάτιδα Βουλὴν τῆς Ἑλλάδος, καὶ μὲ τὴν σφραγίδα αὐτῆς καὶ ψῆφον, τὴν μὲν βιβλιοθήκην μου, κατὰ τὸν κατάλογον ὅπου κρατῶ, ἀφιερῶσω εἰς τὸ Κοινὸν τοῦ γένους τῆς Γραικαίας, τὸ δὲ σχολεῖον ὅπου ἔκτισα χωρὶς νὰ ἐνοχλήσω τὴν πατρίδα, θέλω προικίσαι καὶ πωλήσει ὅπου θέλω διὰ τὴν ἀναξιοσύνην καὶ κακίαν τῶν

•κανδαλιζόντων τὸ τοιοῦτον πολυχρόνιον τῆς κοινῆς πατρίδος καλόν.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, παρακαλῶ πάλιν καὶ πολλάκις, ὥς κοινὸς πατὴρ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς δικαιοσύνης, νὰ ἐξοικονομήσητε τὴν ὑπόθεσιν ταύτην εἰς ἀμφοτέρω τὰ μέρη μὲ ἔκβασιν ἐκτελεστικὴν καὶ μετὰ τὸν ἀξιόχρεον μισθαποδότην Χριστὸν μένω εὐγνώμων καὶ καθυποχρεωμένος δοῦλος διὰ βίου παντός, 1829, ἀπριλίου 26,

τῆς ὑμετέρας ἀγαθουργοῦ σεβασμιότητος, ἧς τὰ ἔτη εἶψαν πλεῖστα τε καὶ εὐδαίμονα,

ὁ τῆς μεγάλης τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας ἱεροκῆρυξ **Σαμονήλ.**

Ἐν Ἀνδρῶ, Μαΐου ὀρχομένου 1928.

010085

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000168940